

Желанова Вікторія В'ячеславівна

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київський університет імені Бориса Грінченка, м.Київ, Україна
v.zhelanova@kubg.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0001-9467-1080>

Спіхіна Марина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
кафедра дошкільної та початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна
dewdrop@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-0199-8186>

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СИСТЕМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З СУБ'ЄКТАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Анотація. У представленій статті визначено роль і значення партнерської взаємодії між суб'єктами освітнього процесу в початковій школі, обґрунтовано її актуальність. Метою статті є розробка педагогічного інструментарію системи партнерської взаємодії вчителя початкової школи з суб'єктами освітнього процесу. У статті використано варіатив методів науково-педагогічного дослідження, а саме: аналіз психолого-педагогічної літератури, інформаційних джерел, їх систематизація та узагальнення, а також – синтез, порівняння. Доведено, що успішність партнерської взаємодії між учнем і вчителем залежить від педагогічного інструментарію, який він впроваджує, що представлений груповою (парна, кооперативно-групова, диференційовано-групова, ланкова, індивідуально-групова) й командною формою навчання, а також інтерактивними методами навчання (кооперативні, колективно-групові, методи ситуативного моделювання, методи опрацювання дискусійних питань). Це не тільки активізує навчальну діяльність й високий рівень знань школярів, а й забезпечує активну партнерську взаємодію учасників освітнього процесу. Встановлено, що розробка і впровадження педагогічного інструментарію в освітню практику сприяє продуктивній партнерській взаємодії між учасниками освітнього процесу в початковій школі. Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у з'ясуванні формувального впливу методів і форм партнерської взаємодії на її певні компоненти.

Ключові слова: партнерська взаємодія, педагогічний інструментарій, початкова школа, суб'єкти освітнього процесу.

Вступ. Початок ХХІ століття ознаменувався серйозними соціокультурними змінами, які торкнулися практично всіх сфер життєдіяльності людини. Проблема якісної освіти і виховання набула статусу глобальної. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність у реформуванні системи освіти, яка б враховувала виклики сьогодення.

Ці об'єктивні детермінанти зумовили розроблення Концепції «Нова українська школа» [1] – документа, який декларує ціннісні виміри дитинства, необхідність та доцільність гуманізації освітнього процесу, впровадження особистісно зорієнтованого підходу, розвиток здібностей здобувачів освіти, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей [2, с. 11]. Формула нової української школи складається з 9 базових компонентів, серед яких вагоме місце посідає педагогіка, що ґрунтується на співпраці між учителем, учнем, і батьками. Їх спільні цілі і прагнення є запорукою добровільності, зацікавленості, рівності в освітньому процесі та відповідності за його результат. При цьому школа ініціює нову участь родини в побудові освітньої траєкторії їх дитини. Особливо важливим є забезпечення неупередженого та справедливого ставлення до кожного учня, подолання будь-якої дискримінації [Там само с. 7].

Як відомо, саме у шкільному віці відбувається формування базових якостей особистості. Цьому сприяє ефективна партнерська взаємодія між учителем та учнями, яка виступає своєрідним наскрізним компонентом педагогічної системи освітнього простору, основним засобом вирішення освітніх завдань.

Вчитель, учень і батьки з першого контакту вступають у складну систему організаційних, дидактичних, виховних, ділових і міжособистісних, трудових, морально-естетичних, емоційно-раціональних відносин. У зв'язку з цим значну актуальність набувають нові форми і методи, які сприяють успішній організації партнерської взаємодії в початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що феномен партнерства залишається в центрі уваги педагогічного дискурсу й досліджується за такими напрямками: загальні принципи та сутність педагогіки партнерства (Н.Барішовець, Т.Водолазька, І.Вороніна, С.Довбенко, І.Калько, Т.Кравчинська, Л.Ніколенко, Л.Прокопів, О.Сесік та ін.); проблема використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх фахівців Нової української школи (О.Барабаш, О.Бондаренко, А.Бугайчук, В.Дідух, І.Казанжи, Ю.Лимар, О.Савченко, Т.Федірчик та ін.); проблематика партнерської взаємодії в контексті інклюзивної освіти (Ю.Бойчук, Л.Будяк, С.Бужинська, Н.Ворон, І.Зверева, А.Капська, Н.Кічук, О.Колісник, Ю.Найда, Н.Софій, Д.Супрун, Н.Шматко та ін.); партнерська взаємодія у системі освіти (І.Бех, О.Дубасенюк, Г.Задорожний, С.Коляденко, Л.Куземко, В.Молоченко та ін.). Проте, дослідження, у яких визначається педагогічний інструментарій системи партнерської взаємодії вчителя початкової школи з суб'єктами освітнього процесу є лише аспектними, що актуалізує проблему нашого дослідження.

Метою статті є визначення педагогічного інструментарію системи партнерської взаємодії вчителя початкової школи з суб'єктами освітнього процесу.

су. У статті використано варіатив **методів науково-педагогічного дослідження**, а саме: аналіз психолого-педагогічної літератури, інформаційних джерел, їх систематизація та узагальнення, а також – синтез, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на концептуальні зміни в освітньому процесі початкової школи, у наслідок реформаційних процесів, урок все ж таки залишається основною формою організації навчання. Сучасний урок суттєво відрізняється від традиційного своєю структурою, типологією, методами і засобами навчання. Однією з основних новацій сучасного уроку є партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу, яка тлумачиться нами як тип взаємодії, що базується на принципі паритетності, на ідеї загального цілепокладання, взаємній відповідальності за результати співпраці, а також особистісним зростанням учасників у спільній діяльності. При цьому партнери взаємодії є здатними до діалогу й полілогу, до роботи у команді, є співорганізаторами освітнього процесу, що має певну мету [3, с. 37]. У зв'язку з цим актуального значення набуває оновлення педагогічного інструментарію вчителя, а саме: застосування таких форм і методів навчання, які б передбачали не тільки активну участь дитини на уроці, а й сприяли налагодженню ефективної партнерської взаємодії між вчителем і учнем. Отже, успішність партнерської взаємодії між учнем і вчителем під час уроку залежить від правильного вибору форм і методів навчання. Партнерська взаємодія між учнем і вчителем на уроці відбувається через групові й командні форми роботи. Розглянемо їх.

Форма організації навчання – узгоджена в часі й просторі організація діяльності учнів у процесі навчання, що пов'язана з діяльністю вчителя; це зовнішній прояв упорядкованої діяльності вчителів та учнів, що має певний регламент і режим [4].

Групова навчальна діяльність – це форма освітнього процесу в малих групах на основі співпраці з чітко диференційованими завданнями для учнів, що об'єднані певною метою, що сприяє формуванню навичок співпраці та комунікації [5, с. 35]. Залежно від того, як учні співпрацюють під час групової роботи розрізняють парну форму навчальної роботи (учні мають можливість співпрацювати усіма учнями класу, опановуючи різні соціальні ролі); кооперативно-групову (вчитель організує діяльність кожного учня через завдання, якими він орієнтує діяльність групи, яка потім презентує виконане завдання в процесі колективного обговорення); диференційовано-групову (спрямована на організацію діяльності учнівських груп з різним рівнем навчальних можливостей; диференціація завдань відбувається за складністю або за кількістю), ланкову форму (сутність полягає у організації навчальної діяльності у постійних малих групах, що керується лідерами; учні працюють над спільним завданням) та індивідуально-групову форми (має на меті розподіл завдань між членами групи, як частини спільного завдання) [6, с. 56].

Відтак групова взаємодія сприяє формуванню вміння прийняття цінностей і потреб інших людей; в умовах групи здобувачі освіти усвідомлюють як її сприймають інші, відчуває довіру, турботу; крім того, учасник групи вчиться довіряти іншим, турбуватися про них; ситуація групи сприяє корекції проблем може в міжособистісних стосунках; у групі відчувається рівноцінність партнерів у спілкуванні та в творчій взаємодії; група стимулює потяг до саморозкриття й самовдосконалення кожного учня, що сприяє зростанню впевненість людини у своїх силах [7].

Надзвичайно актуальною формою організації

навчання в початковій школі сьогодні є командна робота. Не кожену групу людей, яка працює над одним проектом, можна назвати командою. На думку Л. Карамушки та О. Філь учасників робочої групи характеризує невідповідність власних інтересів та мети групи, проте в команді учасники мають емоційно-мотивовані спільні цілі та суголосність мети командної роботи з власними інтересами. Л. Карамушка та О. Філь виділяють три найбільш суттєві ознаки команди: усвідомлення кожним учасником загальної мети діяльності команди та їх узгодження з власними інтересами та потребами; партнерська взаємодія на шляху досягнення спільної мети; встановлення формату гнучкості в ролівій структурі та закріпленні керівника як реального лідера [8]. Отже, команда – це нечисельна група людей, здатних до взаємозаміни, яка у засіб спільних намагань досягає поставлених цілей, розподіляючи при цьому відповідальність за досягнення кінцевих результатів в спільній діяльності [9]. Робота в команді передбачає взаємодію молодших школярів, яка вимагає того, щоб учасники об'єднали свої зусилля для досягнення узгоджених цілей, навчалися спільно планувати командну роботу, вчилися здійснювати регулювання та досягали поставленої мети.

Успішна організація партнерської взаємодії в навчальній діяльності молодших школярів значною мірою залежить від правильного вибору методів навчання. Це, в свою чергу, не тільки активізує навчальну діяльність й високий рівень знань молодших школярів, а й забезпечує активну партнерську взаємодію учасників освітнього процесу.

Сучасний урок у новій українській школі неможна уявити без впровадження інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи навчання – це спосіб активної взаємодії учасників освітнього процесу, результатом застосування якого є формування в учнів ключових та предметних компетентностей; це співнавчання, взаємонавчання, де і вчитель, і учні є рівноправними суб'єктами навчання [10]. Під час освітнього процесу учні прагнуть до діалогу, отримують навички критичного мислення, вчать слухати один одного, поважати думку інших – тобто взаємодіяти один з одним на засадах партнерства. За класифікацією О. Пометун, Л. Пироженко [7] інтерактивні методи поділяються на кооперативні, колективно-групові, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань. Розглянемо їх.

До кооперативних методів навчання відносимо «Карусель», «Акваріум», «Робота в парах», «Робота в трійках», «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект», «Пошук інформації» (визначені методи навчання застосовують під час вивчення нового матеріалу з метою його осмислення, обговорення та закріплення; в учнів розвиваються навички групової комунікації, вміння формулювати і висловлювати свою думку, навички критичного мислити, вміння обґрунтовувати власну позицію, адекватно сприймати критику на свою адресу).

До колективно-групових методів відносимо «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи-вчуся», «Ажурна пілка», «Аналіз історій і ситуацій», «Велике коло», «Дерево розв'язань» (ця група методів передбачає одночасну спільну роботу; одна група учнів подає інформацію, а інші – засвоюють її, тобто відбувається обмін, діти комунікують між собою, відбувається взаємо навчання).

До групи методів ситуативного моделювання відносимо імітаційні ігри, рольова гра, драматизація, «Спрощене судове рішення», «Громадські слухання» (в ігровій формі краще сприймається новий матеріал,

учні самовиражаються, стають активнішими, розкутішими, позбуваються комплексів).

До групи методів опрацювання дискусійних питань відносимо «Прес», «Дискусія», «Дебати», «Нескінчений ланцюжок», «Займи позицію», «Зміни позицію» (метод формує навички співпраці через дискусію, вчить учнів взаємодіяти, а саме: поважати один одного, поводитись гідно під час суперечок, бути справедливим, ширим, толерантним) [11].

Отже, є очевидним, що використання інтерактивних методів навчання дозволяє реалізувати ідею партнерства учасників освітнього процесу, створює сприятливу атмосферу, значно підвищує мотивацію учнів до навчання.

Висновки. Для успішної реалізації партнерської взаємодії у навчальній діяльності необхідно визначити педагогічний інструментарій системи партнерської взаємодії вчителя початкової школи між

суб'єктами освітнього процесу, який представляє собою сукупність форм і методів навчання, впровадження яких сприяє успішній організації партнерської взаємодії в освітній процес новітньої української школи. Педагогічний інструментарій представлений групою (парна, кооперативно-групова, диференційовано-групова, ланкова, індивідуально-групова) й командною формою навчання, а також інтерактивними методами навчання (кооперативні, колективно-групові, методи ситуативного моделювання, методи опрацювання дискусійних питань). Визначення і впровадження педагогічного інструментарію в освітню практику сприяє продуктивній партнерській взаємодії між учасниками освітнього процесу в початковій школі. Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у з'ясуванні формувального впливу методів і форм партнерської взаємодії на її певні компоненти.

Список використаної літератури

1. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти. Наказ міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 №776. URL: mon.gov.ua (дата звернення: 29.03.2023).
2. Нова українська школа: poradnyk dla vchytelia / za zag. red. N.M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. 160 s.
3. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. 38 (2). С.36-43.
4. Малафік І. Дидактика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 398 с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
6. Шевчук Л.М. Форми й види групової роботи учнів. *Вісник НАПН України*. 2011. №2 (11). С.54–62.
7. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / за ред. О. Пометун. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
8. Карамушка Л.М., Клокар Н.І., Філь О.А. Технологія формування управлінської команди освітньої організації: навч.-метод. посіб. Біла Церква: КОІПОПК, 2018, 64 с.
9. Косовська А.О. Командна робота як складова організації навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2021. Вип. 17. С.163–176.
10. Кодлюк Я.П., Шишак А.М. Інтерактивні методи роботи з підручником у початковій школі. *Початкова школа*. 2020. №13. С.25–30.
11. Інтерактивні методи навчання: блог. URL: <http://inkluzia.com.ua/interaktivni-metodi-navchannya> (дата звернення: 29.03.2023).

References

1. Pro zatverdzhennia kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity. Nakaz ministerstva osvity i nauky Ukrainy [On the approval of the concept of development of pedagogical education. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine] July 16 2018 №776 Retrieved from mon.gov.ua. [in Ukrainian].
2. Bibik, N. (Red.). (2018). Nova ukrainska shkola: poradnyk dla vchytelia [New Ukrainian school: a teacher's guide]. Letter LTD. [in Ukrainian].
3. Yepikhina, M. (2022). Sutnist ta struktura hotovnosti maibutnoho vchytelia do partnerskoi vzaiemodii v pochatkovii shkoli [The essence and structure of the future teacher's readiness for partnership interaction in primary school]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia*, 38(2), 36-43. [in Ukrainian].
4. Malafik, I (2005). Dydaktyka [Didactics]. Kondor. [in Ukrainian].
5. Savchenko, O. Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovoї osvity [Didactics of primary education]. Hramota. [in Ukrainian].
6. Shevchuk, L. M. (2011). Formy y vydy hrupovoi roboty uchniv [Forms and types of student group work]. *Visnyk NAPN Ukrainy*, 2 (11), 54-62. [in Ukrainian].
7. Pometun, O. & Pyrozhenko, L. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [A modern lesson. Interactive learning technologies] A.S.K. [in Ukrainian].
8. Karamushka, L. M., Klokar, N. I. & Fil, O. A. (2018). Tekhnolohiia formuvannia upravlinskoї komandy osvitnoi orhanizatsii [The technology of formation of the management team of an educational organization.]. KOIPOPK. [in Ukrainian].
9. Kosovska, A. O. (2021). Komandna robota yak skladova orhanizatsii navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Teamwork as a component of the organization of education of children with special educational needs]. *Aktualni pyttannia korektsiinoї osvity. Pedahohichni nauky*, (17), 163-176. [in Ukrainian].
10. Kodliuk, Ya. P. & Shyshak, A. M. (2020). Interaktyvni metody roboty z pidruchnykom u pochatkovii shkoli [Interactive methods of working with a textbook in primary school]. *Pochatkova shkola*, (13), 25-30. [in Ukrainian].
11. Interaktyvni metody navchannia [Interactive learning methods] (2019). <https://inkluzia.com.ua/interaktivni-metodi-navchannya/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.03.2023 р.
Стаття прийнята до друку 04.04.2023 р.

Zhelanova Victoriia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Theory and History of Pedagogy
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

Yepikhina Maryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Preschool and Elementary Education
SI «Luhansk Taras Shevchenko National University», Poltava, Ukraine

PEDAGOGICAL TOOLKIT OF THE SYSTEM OF PARTNER INTERACTION OF THE PRIMARY SCHOOL TEACHER BETWEEN SUBJECTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article defines the role and significance of partnership interaction of the subjects of the educational process in primary school. The best qualities of a person are revealed at school age, facilitated by the effective partner interaction of teachers and students, which acts as a kind of connecting component of pedagogical system of the educational space, the main means of solving educational tasks. The article purpose is to determine the pedagogical toolkit of the system of partnership interaction of the primary school teacher between the subjects of the educational process. Research methods: analysis (of psychological and pedagogical literature, information sources on the research problem), synthesis, comparison, systematization of scientific sources (to identify the state of development of the problem), generalization. Updating the pedagogical toolkit of the teacher is of particular importance, namely: the use of such forms and methods of learning, which would not only involve the active participation of the child in the lesson, but also contribute to the establishment of an effective partnership between the teacher and the student. The success of partnership between students and teachers depends on the pedagogical toolkit, which is represented by the group and team form of learning. Group form of training includes: pair, cooperative-group, differentiated-group, link, individual-group. Among the teaching methods, interactive teaching methods are defined: cooperative, collective-group, situational modeling methods, methods of working out discussion issues. It has been established that the definition and implementation of pedagogical tools in educational practice contributes to productive partnership interaction between the participants of the educational process in primary school.

Key words: partnership interaction, pedagogical tools, primary school, subjects of the educational process.